

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

ГОДИНА XXIV, Брой 4, 2024

web: www.nssi.bg

Съдържание

Новите перспективи пред Националния осигурителен институт залегнали в стратегията за развитие през следващите пет години.....	3
Пенсии в максимален размер получават над 4600 души, повечето са мъже.....	6
Над 41 хиляди осигурени лица са се възползвали от програмата на НОИ за профилактика и рехабилитация през 2024 г.....	10
Над 73% от клиентите определят НОИ като иновативна институция	13
Международната асоциация по социално осигуряване постави българския институт сред най-активните си членове.....	17
Доказателство за живот в международното социално осигуряване: напредък и постоянни предизвикателства.....	20

С поглед напред

Новите перспективи пред Националния осигурителен институт, залегнали в стратегията за развитие през следващите пет години

**От Весела Караиванова-Начева,
подуправител на НОИ**

През 2025 г. Националният осигурителен институт (НОИ) ще отбележи 30 години от своето създаване и успешно управление на държавното обществено осигуряване в Република България и 24 години от въвеждането на дейността по стратегическо планиране. Процесът на стратегическо планиране се основава на вземането на решения за мисията и визията, разработването на дългосрочните стратегически цели, предприемането на необходимите действия за постигането им, както и необходимите ресурси, срокове и мерки за изпълнение и за проследяване на напредъка.

Мисията, визията и ценностите на НОИ определят посоката за развитие на институцията, а стратегическите цели показват как възнамерява да постигне своята визия и да изпълни мисията си. Неотменна част от стратегията са и принципите, които се стремим да спазваме при изпълнението на всяка една дейност.

Стратегията на Националния осигурителен институт за периода 2025-2029 г. е документ, който представя визията за развитието на организацията през следващите пет години и отразява нашите приоритети в дейността, с които ще се изпълняват стратегическите цели. Документът е съобразен с правомощията и отговорностите по администрирането на социалноосигурителната системата, с новите обществено-икономически условия и с все по-големите очаквания на гражданите и бизнеса към института.

Новата Стратегия се основава на постиженията от предходния стратегически период (2018-2024 г.) и на извършен анализ на вътрешната и външната среда, в която функционира НОИ. Трудната икономическа и социална ситуация,

усложнената политическа обстановка по света и у нас, както и динамичните промени в социалноосигурителното законодателство през последните години, бяха съпроводени от непрекъснати изменения в работните процеси и адаптиране към новите потребности за администриране на социалноосигурителните рискове и обслужване на клиентите. За държавното обществено осигуряване (ДОО) и за института тези години, изпълнени с предизвикателства, бяха труден, но и успешен период. НОИ постигна значителен напредък при прилагането на иновативни методи, съчетани с активно използване на информационните и комуникационните технологии в дейността си. Повиши се удовлетвореността на потребителите от предоставяните услуги, осигури се законосъобразно и целесъобразно разходване на средствата на ДОО, подобри се ефективността на комуникацията, партньорските взаимоотношения и международното сътрудничество. Съвременното ниво на развитие на информационните технологии създаде големи възможности за подобряване на административното обслужване на клиентите и повишаване на неговото качество.

Стратегията за развитие на НОИ за периода 2025-2029 г. включва детайлен анализ на средата, в която функционира институтът, принципи при разработването и изпълнението ѝ, мисия, визия, стратегически цели и дейности, както и очаквани резултати и индикатори, с които се измерва напредъкът в изпълнението на конкретната цел.

МИСИЯТА на Националния осигурителен институт е да гарантира навременен и лесен достъп до пенсии, обезщетения и помощи по законосъобразен, ефективен, ефикасен и икономичен за работещите, бизнеса и обществото начин.

Мисията представлява изявлението на института за ролята му в обществото и показва какви социални потребности задоволява. Тя отразява задълженията на НОИ, регламентирани в нормативните актове в областта на социалното осигуряване.

ВИЗИЯ: Компетентна, динамична и отговорна социалноосигурителна институция, ползваща се с високо обществено доверие.

Визията обхваща цялостния образ и начин на поведение, към които НОИ се стреми, и които в крайна сметка биха се осъществили.

Нашите ценности са: Професионализъм; Отзивчивост; Лидерство; Иновативност; Сътрудничество; Интегритет. Ценностите определят културните принципи, трудовата етика и професионалното поведение на служителите в НОИ. Те дават насоки за етичните принципи и морални норми и са от изключително значение за успеха, за удовлетвореността от труда, за професионалния престиж във всяка една структурна единица в НОИ.

Принципите при осъществяване на дейността на Националния осигурителен институт са основополагащи за реализирането на стратегическите намерения и за доброто управление на института. Прилагането и спазването на принципите в ежедневната работа е предпоставка за успешното изпълнение на мисията и визията на НОИ. В новата стратегия те са формулирани под формата на универсални правила, показващи по какъв начин ценностите на организацията се превръщат в реалност.

- Бързи, достъпни, надеждни и сигурни услуги
- Защита на публичните финансови ресурси
- Отговорно използване на информацията
- Екипност в изпълнение на задълженията
- Стремех към постоянно усъвършенстване
- Динамична адаптация към промените
- Прозрачност в използването на публичните средства и резултатите от дейността
- Лоялност във взаимоотношенията между служителите

Стратегията за развитие на Националния осигурителен институт е логическо продължение на националните стратегически и програмни насоки, където информационните технологии са основен двигател за цифровата трансформация у нас. Тя очертава действията, които ще се предприемат, за да се реализират стратегическите намерения, залегнали в следните три стратегически цели:

Първата стратегическа цел - **„Повишаване качеството на предоставяните услуги“**, е насочена към бенефициентите, отразявайки основната дейност на НОИ – обслужването на клиентите. Предоставянето на качествени и високоефективни административни услуги – достъпни, сигурни и лесни за ползване, води до намаляване на административната тежест и отговаря на по-високите обществени очаквания. Стремещт е насочен към повишаване качеството и обхвата на предоставяните услуги и разширяване на алтернативните канали за комуникация и достъп до информация в т.ч. предоставяне на повече и по-качествени електронни услуги за потребителите.

Втората стратегическа цел - **„Подобряване на организационния капацитет за управление на промените“**, е насочена към вътрешните процеси в института – развитие на организационната култура и поддържане на добри партньорски взаимоотношения на национално и международно равнище. Съвременната интерпретация на управлението на промените е насочена към усъвършенстване на бизнес процесите, предприемането на нови инициативи и внедряването на нови технологии, т.е. за да получава високо обществено доверие, всяка организация трябва да адаптира работните си процеси в синхрон с промените в потребностите на ползвателите на нейните услуги. Това предполага проактивен подход и поддържане на адекватен капацитет за управление на промяната, за да може необходимите адаптации да бъдат предвиждани и предизвиквани, вместо да бъдат налагани от външната среда.

Третата стратегическа цел - **„Усъвършенстване на използваните информационни и комуникационни технологии, подобряване на информационната сигурност и контрола в управлението на публичните средства“**, е насочена към осъществяването на ефективен контрол при разходването на финансовия ресурс на държавното обществено осигуряване, усъвършенстване на наличните информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и подобряване на информационната сигурност. В сравнение с предходния стратегически период съществен нов момент в настоящия е извеждането на преден план на усъвършенстването на ИКТ. Така се издигат статутът и ролята на информационните и комуникационните технологии за изпълнението на мисията на НОИ. Развитието на ИКТ има не само инструментално значение за изпълнението на организационните цели, нещо повече – то се превръща в състояние, при отсъствието на което мисията и визията на НОИ биха се реализирали с големи затруднения. Този подход е отговор на ускорената дигитализация, навлизаща във всички сфери на обществения живот, включително в управлението на социалноосигурителните системи.

За постигане на нашите цели ние сме в непрекъснато и интензивно взаимодействие с множество национални и международни партньори. За осъществяване на ефективно и координирано сътрудничество все по-голямо значение имат електронният обмен и достъпът до информация между партниращите организации. В международен план с приоритет са поддържането и разширяването на двустранни споразумения в областта на социалното осигуряване, качеството на обменяната информация и изпълнението на ангажименти на НОИ, произтичащи от членството в Европейския съюз и международни организации.

Изпълнението на стратегията е процес, в който участват както ръководството, така и всички работещи в института. НОИ насърчава и подкрепя всеки служител да прилага приетите ценности и принципи и да се придържа към високи етични стандарти. В предстоящите пет години ще насочим усилията си и към поддържане на професионалните и личностните качества на служителите, утвърждаване на програми за приемственост на ключови длъжности, разработване на обучителни програми със специфично за работата в института съдържание с оглед развитието на комплексни компетентности. НОИ се стреми да бъде привлекателно място за работа чрез осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, привличане и задържане на висококвалифицирани специалисти и повишаване мотивацията на служителите. Не на последно място НОИ ще продължи да провежда активна политика на комуникация с обществото за разясняване на основната си цел с оглед осигуряване на висока степен на обществено доверие.

Към всяка стратегическа цел са заложили конкретни дейности за нейното изпълнение, очакваните резултати и индикатори, с които се измерва напредъкът в изпълнението на целта. С дефинираните стратегически цели и дейности са обхванати основните сфери на въздействие и приоритети на НОИ: обслужването на клиентите, намаляването на административната тежест, усъвършенстването на вътрешните процеси и информационната сигурност, ефективното управление на публичния ресурс, електронизирането на процесите и дейностите.

С поглед напред НОИ поставя акцент върху модернизацията на процесите в името на по-доброто управление на ресурсите на държавното обществено осигуряване. Служителите на института ще бъдат водени от ценностите и способността им да предлагат решения за по-доброто административно обслужване на гражданите и обществото.

Статистически профил

Пенсии в максимален размер получават над 4600 души, повечето са мъже

Настоящият материал има за цел да представи статистическа информация за профила на получателите на пенсия, изплащана в размер, ограничен на максималния – т.нар. „таван“ на пенсиите. Информацията е актуална към ноември 2024 г.

През 2024 г. „таванът“ на пенсиите е определен на 3 400 лв. Неговият размер се запазва без промяна от 1 октомври 2022 г. насам, като към ноември 2024 г. общо 4 616 пенсионери получават пенсия, ограничена на 3400 лв. Ето какви са отличителните характеристики на тази група пенсионери:

- Почти изцяло пенсиите, изплащани на „тавана“, са лични пенсии. Само 48 пенсионери получават наследствена пенсия на максимален размер.

- Разпределението на пенсионерите по възраст показва, че в групата на получателите на пенсия на „тавана“ преобладават хората между 70 и 79 г. От 70 до 74 г. са 1 146 пенсионери (24,8% от общия брой), а между 75 и 79 г. са 966 (20,9%).

- Над 98,5% от пенсионерите, получаващи пенсия на „тавана“, са пенсионери за осигурителен стаж и възраст. Същевременно заслужава да се посочи, че около 26,7% от пенсионерите получават пенсии си от Фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, т.е. са военнослужещи, държавни служители по Закона за МВР, Закона за специалните разузнавателни средства и Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и други служители от ведомства от сектора на вътрешната сигурност. Останалите 71,8% от получателите са пенсионери с пенсия, изплащана от Фонд „Пенсии“ и само 23 са пенсионери с пенсия за инвалидност от Фонд „Трудова злополука и професионална болест“.

- Този профил на получателите обяснява защо пенсионерите с пенсия на „тавана“ са предимно лица, които имат т.нар. „превърнат“ стаж. Според чл. 104 от Кодекса за социално осигуряване, при пенсиониране за

осигурителен стаж и възраст осигурителният стаж се превръща към осигурителен стаж от трета категория труд. Например, три години стаж от първа категория труд се зачитат за пет години стаж от трета категория труд (3 към 5 г.). Съществуват и други комбинации на превръщане, в т.ч. 4 към 5 г., 1 към 3 г., 1 към 2 г. Осигурителният стаж се превръща за работещи в секторите на отбраната и вътрешната сигурност, както и на т.нар. „категорийни работници“, работещи при небезопасни за здравето условия на труд. Следва да се подчертае, че Министерският съвет определя кой труд към коя категория се причислява съобразно характера и особените условия на труд. Прави впечатление, че средният зачетен осигурителен стаж на пенсионерите с пенсия на „тавана“ е средно 59 г. и 6 м., от който само около 1/3 е осигурителен стаж от трета категория труд.

• **Макар и голяма част от зачетения стаж да е „превърнат“, получателите на пенсии на „тавана“ са хора с доста продължителна осигурителна кариера.** Пенсионерите с пенсия за осигурителен стаж и възраст на „тавана“, изплащана от Фонд „Пенсии“, са работили средно над 43 календарни години, а тези с пенсия от Фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ – средно над 41 г.

• **Логично е да се очаква, че пенсионерите с пенсии на „тавана“ имат и висок индивидуален коефициент.** Средно той е 4,18, в т.ч. 4,27 за пенсионерите с пенсия, изплащана от Фонд „Пенсии“, и 3,55 – за пенсионерите с пенсия, изплащана от Фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“.

• **Получателите на пенсии на „тавана“ са преди всичко мъже.** Жените, които получават пенсия с максимален размер, са само 762 (16,5% от общия брой). За сметка на това мъжете са 3 854 (83,5%). Отличителна характеристика на жените с пенсия на „тавана“ е, че те имат значителен период на отложено пенсиониране. Според чл. 70, ал. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО), лицата, които са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст при стандартните условия и продължават да работят, без да упражняват правото си, получават бонус за всяка година отложено пенсиониране. Бонусът се състои в това, че т.нар. „тежест“ на година стаж при изчисляване размера на пенсията е 4% (до 2012 г. – 3%). И в този смисъл трябва да се посочи, че жените с пенсия на „тавана“ имат средно 4 г. и 2 м. отложено пенсиониране, а при мъжете този период е малко над 6 м., което се дължи на по-високата пенсионна възраст за мъжете в сравнение с тази на жените. За сметка на това при мъжете с пенсия на „тавана“ има много по-голяма продължителност на превърнатия стаж. Без превръщане общият осигурителен стаж на мъжете е близо 41 г. и 6 м., а с превръщане – над 62 г.

• **Средният действителен размер на пенсията на пенсионерите с пенсия на „тавана“ е малко под 4 048 лв., в т.ч. 4 003 лв. за жените и 4 057 лв. за мъжете.** Същевременно около 35,5% от всички получатели на пенсия на „тавана“ са с действителен размер на пенсията до 3 600 лв., а около 20% - с действителен размер между над 3 600 до 3 800 лв. Пенсионерите с действителен размер на пенсията над 5 000 лв. са под 8,5% от общия брой. За тях прави впечатление, че те имат много висок среден индивидуален коефициент – 6,87, и също така много голяма продължителност на стажа, който се превръща в съотношения 1 към 3 г. – средно над 12 г. и 9 м. С такова съотношение се превръща стажът на:

- ◆ работниците, инженерно-техническите специалисти и ръководните служители до ръководител на участък включително, заети на работа под земята в подземните рудници, в подземните геологопроучвателни и хидротехнически обекти, в тунелното и подземното минно строителство (чл. 104, ал. 3 от Кодекса за социално осигуряване);
- ◆ лицата от летателния състав на реактивната авиация, екипажите на подводните съдове и от водолазния състав (чл. 104, ал. 5 от КСО);
- ◆ военнослужещи при участие в операции и мисии извън територията на страната с висока степен на риск, както и при участие в бойни действия или във военно време (чл. 104, ал. 7 от КСО).

• **Около 22% от пенсионерите с пенсия на „тавана“ са придобили право на пенсия преди 2000 г.** Това, както може да се предположи, са пенсионери с много голяма обща продължителност на зачетения осигурителен стаж – средно 67 г., с голям дял на стажа, превърщан в съотношение 1 към 3 – средно 10 г. и 8 м., с много високи индивидуални коефициенти – средно 4,76. Тези характеристики са отражение на пенсионното законодателство, действало до преди реформата от 2000 г. За сравнение с пенсионерите, упражнили право до 2000 г., хората, упражнили право в периода 2020-2024 г., имат 51 г. зачетен стаж (вкл. с превърнатия), доста по-дълга осигурителна кариера – средно 44 календарни години са прекарани в осигуряване (малко над 37 г. за пенсионерите с пенсия, отпусната до 2000 г.), над два пъти по-голяма продължителност на стажа от трета категория труд – средно 26 г. (при 12 г. и 7 м. за първата

група), много по-малък брой години стаж, превръщан в съотношение 1 към 3 г. (под 1 г. и 2 м.). Индивидуалният коефициент на пенсионираните се в последните пет години лица с пенсия на „тавана“ също е по-нисък – 3,23.

• **Направените сравнения позволяват да се изведат промените в профила на лицата с пенсия с действителен размер над 3 400 лв. във времето:**

- ◆ Общата продължителност на зачетения им стаж намалява с всяка следваща кохорта пенсионери. Това се дължи на все по-малкия принос на т.нар. „превърнат“ стаж със съотношение 1 към 3 г. Значението на превърнатия стаж въобще обаче се запазва;
- ◆ Значително се увеличава приносът на стажа от трета категория труд, т.е. всяка следваща кохорта пенсионери прекарва повече време реално в осигуряване;
- ◆ Нараства приносът на стажа при т.нар. „отложено пенсиониране“;
- ◆ Все повече намалява средният индивидуален коефициент. Причината за това е въвеждането на т.нар. „максимален осигурителен доход“, чийто темп на изменение не следва динамиката на средния осигурителен доход за страната. Наред с това има продължителни периоди, в които равнището на максималния осигурителен доход не се актуализира – между 2008 г. и 2012 г. той се запазва на 2 000 лв., между 2015 г. и 2018 г. се запазва на 2 600 лв., между 2019 г. и 2021 г. – на 3 000 лв. Доколкото средният осигурителен доход за страната на свой ред устойчиво нараства, това води до трайно потискане на стойността на индивидуалния коефициент на хората, осигуряващи се на максимален осигурителен доход.

Статистическа информация за получателите на пенсия в максимален размер (ноември 2024 г.)

Показател	Брой пенсионери	Среден действителен размер (лв.)	Среден зачетен осигурителен стаж, превърнат към III категория труд (години)	Среден зачетен стаж от I категория, който се превръща 3 г. за 5 г. от III категория труд	Среден зачетен стаж от II категория, който се превръща 4 г. за 5 г. от III категория труд	Среден зачетен стаж от III категория труд	Среден зачетен стаж, който се превръща 1 година за 3 години от III категория труд	Среден зачетен стаж, който се превръща 1 година за 2 години от III категория труд	Среден зачетен стаж - отложено пенсиониране до 2012 г. (тежест 3%)	Среден зачетен стаж - отложено пенсиониране от 2012 г. (тежест 4%)	Среден признат стаж при пенсиите за инвалидност	Среден индивидуален коефициент
ОБЩО	4 616	4 047,76	59,59	11,54	4,1	20,4	4,38	0,76	0,27	0,93	0,04	4,18
По получател на пенсията												
Лична	4 568	4 040,49	59,57	11,57	4,1	20,5	4,33	0,77	0,28	0,94	0,03	4,09
Наследствена	48	4 739,28	61,37	8,58	3,7	10,64	9,14	0,29	0	0	0,97	12,28
Пол на пенсионера												
Жени	762	4 002,81	46,7	2,39	2,78	36,95	0,61	0,02	0,77	3,4	0,1	4,69
Мъже	3 854	4 056,65	62,14	13,34	4,36	17,12	5,13	0,91	0,18	0,44	0,03	4,08
Възрастова група по навършена възраст през ноември 2024 г.												
до 45 г. вкл.	2	4 654,16	49	0,33	0	18,17	10,12	0	0	0	0	13,08
от 46 до 49 г. вкл.	29	3 781,43	69,2	1,53	0,7	3,86	20,27	0,57	0	0	0	2,83
от 50 до 54 г. вкл.	50	3 731,84	70,22	5,78	1,92	6,27	17,19	0,19	0	0	0	2,95
от 55 до 59 г. вкл.	204	3 686,17	62,28	20,3	2,93	5,59	5,57	1,26	0	0	0	3,17
от 60 до 64 г. вкл.	329	3 817,78	64,04	17,05	6,58	8,15	5,67	0,98	0	0	0,14	3,4
от 65 до 69 г. вкл.	901	3 834,91	57,59	13,69	4,84	19,82	2,39	0,81	0	0,69	0	3,6
от 70 до 74 г. вкл.	1 146	4 027,07	57,89	9,51	3	24,41	3,97	0,9	0,07	1,96	0,07	3,92
от 75 до 79 г. вкл.	966	4 156,55	59,88	10,88	3,94	22,77	4,06	0,77	0,73	1,25	0,05	4,39
от 80 до 84 г. вкл.	650	4 219,96	59,19	11,74	5	20,75	3,92	0,36	0,66	0,29	0,01	5,14
85 г. и повече	339	4 549,81	62,37	5,28	3,47	25,24	7,63	0,58	0,18	0,03	0	5,73
Вид на пенсията												
Инвалидност поради трудова злополука	23	4 615,54	34	0	0	0	0	0	0	0	6,11	7,65
Осигурителен стаж и възраст	3 314	4 024,03	55,52	7,91	5,59	24,31	3,66	0,05	0,38	1,29	0	4,27
Осигурителен стаж и възраст за лицата по чл. 69 от КСО	1 231	4 074,07	70,96	21,63	0,18	10,62	6,22	2,72	0,02	0	0	3,55

Показател	Брой пенсионери	Среден действителен размер (лв.)	Среден зачетен осигурителен стаж, превърнат към III категория труд (години)	Среден зачетен стаж от I категория, който се превръща 3 г. за 5 г. от III категория труд	Среден зачетен стаж от II категория, който се превръща 4 г. за 5 г. от III категория труд	Среден зачетен стаж от III категория труд	Среден зачетен стаж, който се превръща 1 година за 3 години от III категория труд	Среден зачетен стаж, който се превръща 1 година за 2 години от III категория труд	Среден зачетен стаж - отложено пенсиониране до 2012 г. (тежест 3%)	Среден зачетен стаж - отложено пенсиониране от 2012 г. (тежест 4%)	Среден признат стаж при пенсите за инвалидност	Среден индивидуален коефициент
ОБЩО	4 616	4 047,76	59,59	11,54	4,1	20,4	4,38	0,76	0,27	0,93	0,04	4,18
По действителен размер на пенсията												
Над 3400 до 3600 лв. вкл.	1 640	3 491,61	56,7	13,1	4,09	20,93	2,48	0,64	0,24	0,85	0,01	3,56
Над 3600 до 3800 лв. вкл.	921	3 691,09	58,47	13,09	3,7	20,98	3,13	0,76	0,29	0,91	0,03	3,74
Над 3800 до 4000 лв. вкл.	604	3 891,46	59,45	12,22	4,14	20,04	4,08	0,76	0,32	1,07	0,03	3,89
Над 4000 до 4200 лв. вкл.	392	4 092,61	61	11,93	4,58	19,86	4,53	0,99	0,28	1,27	0	4,02
Над 4200 до 4400 лв. вкл.	228	4 288,64	59,45	10,11	5,55	21,92	3,9	0,91	0,44	1,59	0,03	4,19
Над 4400 до 4600 лв. вкл.	175	4 486,12	62,48	8,63	4,5	18,62	6,69	1,68	0,32	1,07	0,01	4,48
Над 4600 до 4800 лв. вкл.	115	4 692,13	60,96	8,1	3,04	21,53	6,3	1,61	0,39	1,25	0	4,93
Над 4800 до 5000 лв. вкл.	101	4 890,00	65,18	7,67	4,59	20,5	8,21	0,78	0,46	1,06	0	4,84
Над 5000 лв.	392	6 581,95	69,88	4,36	3,77	18,6	12,71	0,39	0,16	0,27	0,17	6,87
По година на пенсиониране												
до 1999 г. вкл.	1 015	4 288,87	66,97	10,22	2,86	12,57	10,67	0,88	0	0	0,02	4,76
от 2000 г. до 2024 г.	567	4 406,89	64,9	12,19	4,75	17,65	5,44	2,04	0	0	0,12	5
от 2005 г. до 2009 г.	588	4 005,74	61,67	15,04	5,23	18,23	3,37	0,79	0,17	0	0,04	4,2
от 2010 г. до 2014 г.	599	3 851,75	59,69	15,81	4,1	20,94	1,91	0,69	0,78	0,23	0,02	3,95
от 2015 г. до 2019 г.	886	3 872,00	55,06	10,1	3,48	26,95	1,91	0,55	0,66	1,97	0,02	3,68
от 2020 г. до 2024 г.*	913	3 846,55	50,99	9,08	4,96	25,98	1,15	0,11	0,12	2,62	0	3,23

* Тъй като 2024 г. все още не е изтекла, данните за броя на пенсионерите в тази група и за техните характеристики не следва да се считат за окончателни.

Материалът е подготвен от Драгомир Драганов, актюер в дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“

Социална отговорност и здраве

Над 41 хиляди осигурени лица са се възползвали от програмата на НОИ за профилактика и рехабилитация през 2024 г.

Дейността по профилактика и рехабилитация, финансирана от Националния осигурителен институт (НОИ) се провежда за 26-та поредна година. Администрирането на дейностите по профилактика и рехабилитация от страна на НОИ се превърна в качествена и трайна практика, с която гражданите са запознати и все повече разчитат на тази превантивна дейност за запазване здравето си и намаляване заболяемостта и инвалидността.

Дори и в условията на пандемията от коронавирус през 2020 г. и 2021 г. дейността не е преустановявана, а броят на лицата възползвали се от програмата през 2022 г. и през 2023 г., се увеличи значително, с около 6 хиляди. За 2024 г., спрямо 2023 г., се запазва броят на лицата, възползвали се от програмата за профилактика и рехабилитация, което показва, че програмата е достъпна и ефективна, с оглед запазване на здравето на гражданите.

Право на парични помощи за профилактика и рехабилитация имат лицата, за които са били внесени или са дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда профилактиката и рехабилитацията. Изискването за внесени или дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца не се отнася за лица с увреждане, получено в резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест. Право на парични помощи имат и лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване и срокът на инвалидността в експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК не е изтекъл. Паричната помощ на всяко правомощащо лице се предоставя еднократно в рамките на една календарна година, като продължителността е 10 дни.

Всяка година със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване се определят средства, които да се разходват за тази дейност по условия и ред, регламентирани в Наредба № 1 от 13 февруари 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация.

За 2024 г. предвидените средства са в размер на 32 529 280 лв. за около 50 хиляди лица. Сключени са договори с 21 юридически лица за общо 50 изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация, разположени на територията на 15 области - София-град, София-област, Пловдив, Варна, Бургас, Габрово, Монтана, Пазарджик, Стара Загора, Добрич, Благоевград, Кюстендил, Велико Търново, Хасково и Смолян.

По брой изпълнители и съответно - с най-висок относителен дял, са областите Бургас с 9 изпълнители (18% от общия брой), Пловдив със 7 изпълнители (14% от общия брой), София-град и Пазарджик с по 5 изпълнители (с по 10% от общия брой), София-област, Смолян, Стара Загора и Монтана с по 3 изпълнители (с по 6% от общия брой).

Финансирането на дейността по профилактика и рехабилитация през тази година се осъществи при следните нормативни условия:

- средствата за не повече от общо 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно (вкл. прегледите и изследванията) по цени, утвърдени от Надзорния съвет на НОИ;
- частична парична помощ за хранене – крайна цена в размер на 9,00 лева за един храноден;
- лимит за една нощувка - крайна цена в размер на 26,00 лева.

Към 30 ноември 2024 г. са издадени общо 41 614 удостоверения и са изплатени направените разходи по 40 181 удостоверения, разпределени по фондове, както следва:

- 39 237 от фонд “Общо заболяване и майчинство”;
- 909 от фонд “Пенсии”;
- 30 от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”;
- 5 от фонд “Трудова злополука и професионална болест”.

От проведените профилактика и рехабилитация лица с най-голям относителен дял са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат – 74.29% и на периферната нервна система – 23.01%.

Разпределени по възраст, най-голям е относителният дял на лицата над 51-годишна възраст – 75.22%, което кореспондира с по-високата заболеваемост за тази възрастова група. На второ място с 24.29% е дялът на лицата от 31- до 50-годишна възраст. Несъществен е относителният дял на преминалите през програмата лица под 30-годишна възраст – 0.50%. От ползвалите паричната помощ лица 60.16% са жени.

По процент трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане броят на лицата, ползвали програмата на Националния осигурителен институт е следния:

- с пожизнена инвалидност – 1181 лица;
- с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70.99 на сто – 1680 лица;
- с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто – 941 лица;
- над 90 на сто трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане – 177 лица.

Данните от изхода на проведената профилактика и рехабилитация през 2024 г. показват, че всички лица са с по-добро здравословно състояние.

Разпределението по преминали лица в изпълнителите на дейността през 2024 г. е отразено в следващата таблица:

Юридически лица, изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация	Преминали лица към 30 ноември 2024 г.
	/%/
„ПРО“ ЕАД	53,03
„СБР – НК” ЕАД	10,8
ВМА	9
„Балнеологичен център “Камена“ ЕАД	5,18
„СБР – Вита“ ЕООД	5,12
„СБР Стайков и фамилия“ ЕООД	4,78
„СБР - Бургаски минерални бани“ ЕАД	1,98
„СБР – Варна“ АД	1,7
СБР „Мари” ЕООД	1,35
„СБР Медика – Албена“ ЕООД	1,33
„СБР – Орфей” ЕООД	1,23
„СБР – Тузлата“ ЕООД	1,15
„СБРФРМ - Димина” ЕООД	1,05
„СБР - Сапарева баня“ АД	0,58
„СБР – Здраве“ ЕАД	0,56
„СБР „Света Богородица“ ЕООД	0,42
„СБР Банкя“ АД	0,24
„СБР - Петрич” ЕООД	0,24
„СБР „Айлин“ ЕООД	0,18
„СБР - Несебър” АД	0,05
„СБР - Родопи” ЕООД	0,02
Общо:	100

Програмата за профилактика и рехабилитация на НОИ позволява на хиляди осигурени лица със заболявания и лица с увреждания, да получат парична помощ, за да се профилакират и рехабилитират в различни специализирани болници и рехабилитационни центрове в известните ни балнеокурорти. Тя ежегодно изпълнява поставените ѝ дългосрочни задачи в здравен, социален и икономически аспект:

- подобряване на здравето и качеството на живот на осигурените лица в трудо-воактивна възраст и връщането им към активни трудови, социални и обществени дейности;
- подобряване на здравето и качеството на живот на лица с увреждания, получени в резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест и на лица с лична пенсия за инвалидност

Материалът е подготвен от Стефания Матарова-Динова, главен експерт по осигуряването в отдел „Експертиза на работоспособността и трудова злополука“

Анкета

Предоставянето на висококачествени административни услуги и нарастването на потребителската удовлетвореност е основна стратегическа цел на Националния осигурителен институт (НОИ). Тя се постига чрез оперативно управление на услугите в центровете за административно обслужване и непрекъснато разширяване на обхвата и достъпността на електронните услуги.

Анкетното проучване се утвърди като надежден инструмент за обратна връзка с клиентите, ползващи административните услуги на НОИ, за своевременно отчитане на нагласите им и въвеждане на иновации в обслужването. Проучването се провежда ежегодно чрез електронна анкета, която се публикува на интернет страницата на института. През 2024 г. електронният въпросник получи близо 7700 отговора, с което се гарантира необходимата статистическа представителност на резултатите. Методиката на проучването позволява да се съпоставят резултатите с тези от предходните години, да се направи анализ на ефективността на мерките, предприети в сферата на административното обслужване, и да се планират проекти и дейности за развитие.

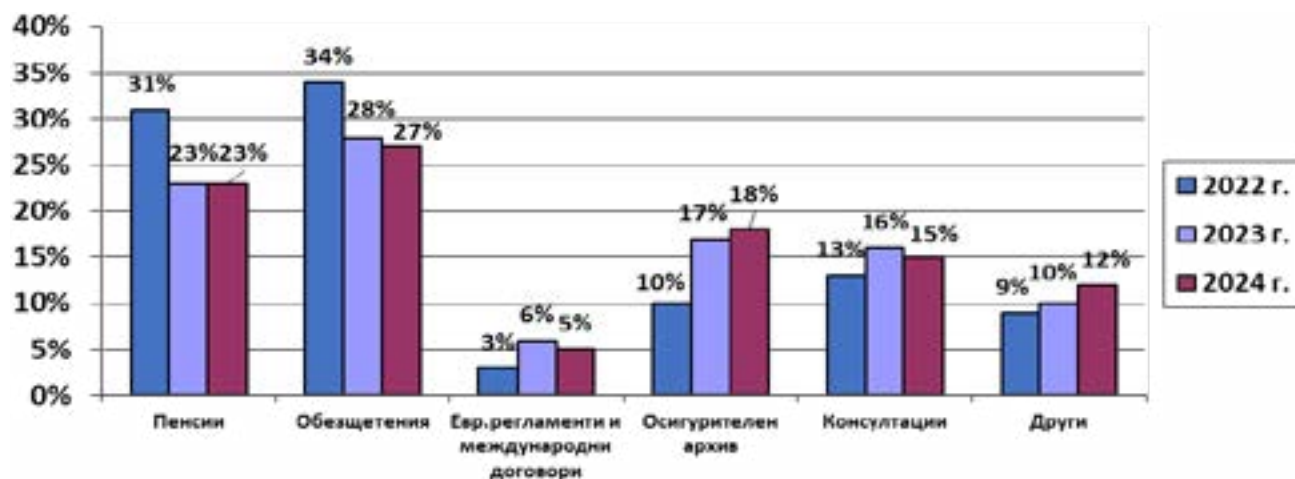
Анкетата дава информация за разпределението на клиентите според вида на използваните административни услуги - отпускане и изплащане на пенсии и обезщетения, достъп до осигурителния архив на НОИ, консултации и други. Всяка една от тях се оценява по девет основни индикатора:

1. Качество на административната услуга;
2. Време за изчакване в приемните;
3. Време за отпускане на обезщетенията;
4. Достъпност на информацията;
5. Етично поведение на служителите;
6. Иновативност в обслужването;
7. Качество на електронните услуги;
8. Качество на електронната страница;
9. Качество на телефонните комуникации.

Част от изброените индикатори са свързани със спазване на утвърдени стандарти, нормативни правила и процедури за административно обслужване, които обективно предопределят впечатленията на потребителите. Същевременно във всяка годишна анкета се включват и актуални въпроси за поведенческите аспекти на обслужването, информираността и индивидуалните впечатления на клиентите, които зависят пряко от личния контакт. Специален акцент се поставя върху оценките на потребителите за иновативността, дигитализацията и алтернативните форми за предоставяне на услуги.

Една от трайните и устойчиви тенденции е ежегодното увеличаване на клиентите, които използват само електронни административни услуги и не посещават приемните в центровете за административно обслужване. Последните години делът им твърдо надхвърля 12%. Това се дължи главно на достъпността и качеството на електронните услуги в НОИ.

Центровете за административно обслужване остават най-важната форма за контакт с институцията. Поне веднъж годишно са ги посещавали близо 88% от анкетираните клиенти. През последните години се забелязва тенденция за намаляване на посещенията, които са свързани с пенсии и краткосрочни обезщетения по българското законодателство. Това кореспондира с ефекта от внедряването на нови електронни административни услуги, непрекъснатото актуализиране на електронните справки и калкулатори за изчисляване на прогнозния размер на пенсиите и обезщетенията. И през настоящата година делът на услугите, свързани с информация от осигурителния архив на НОИ, в който се съхраняват вестимости на прекратените осигурители без правоприменик, продължава да се покачва.

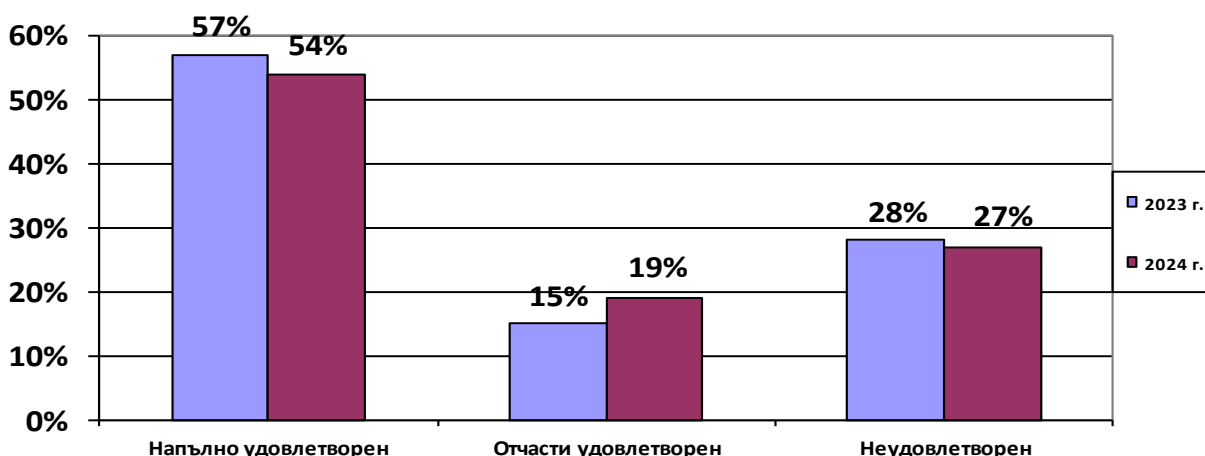

Фиг. 1. Разпределение на клиентите по вид на използваните услуги

Общата оценка за **качеството на административните услуги** поддържа относително добро равнище от около 69% удовлетворени потребители, като в приемните за пенсии делът им е над 68%, а в приемните за краткосрочни обезщетения е дори близо 70%.

Чрез онлайн анкетата респондентите оценяват **времето за оказване на услугата** по два показателя – „престой в приемните“ и „период за отпускане на обезщетението“. Първият е съществена част от общата оценка за качеството на административното обслужване. Вторият индикатор е свързан със стремежа за съкращаване на времето за обработка на документите и избягване на закъснения над законоустановения срок.

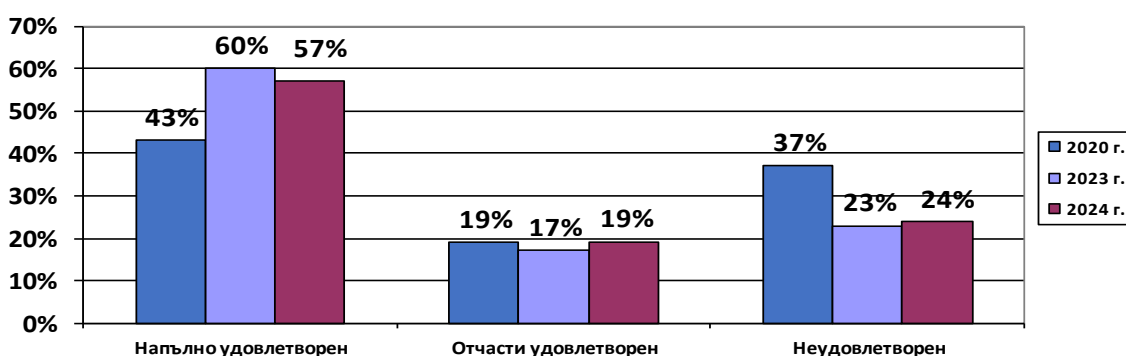
Анкетата потвърждава позитивната тенденция към все по-експедитивно обслужване на клиентите. Делът на лицата, които са удовлетворени от времето за оказване на услугата остава на доста високо равнище (близо 73%). Над две трети от посетителите намират за добре визуализирана насочващата информацията за услугите в приемните. Неудовлетвореността е свързана предимно с пропускателната способност на гишетата и опашките пред тях. Данните на Фиг. 2 показват, че през последните години центровете за административно обслужване се адаптират към изискванията на осигурените лица и осигурителите. Това личи най-вече от запазването на стабилните нива на положителните оценки на респондентите относно организацията на обслужването и намаляването на отрицателните такива.

Фиг. 2. Оценки за времето, изразходвано за оказване на услугата

Основно предизвикателство остава времето за обработка на документите, изчисляване и отпускане на обезщетенията. Според субективната преценка на бенефициентите, в 42% от случаите те са получили обезщетенията си със закъснение. Тази преценка не винаги се основава на познаване на нормативно установените максимални срокове, но при всички случаи е индикатор за разминаване с очакванията на клиентите. Отчитайки този проблем, НОИ активно работи за оптимизиране на работните процеси, в т.ч. и чрез усъвършенстване на комуникационната и технологична среда, ускоряване на информационния обмен и автоматизиране на достъпа до регистрите на други държавни администрации.

За поредна година **поведението на служителите** получава най-висока оценка сред елементите на доброто административно обслужване. През настоящата година се запазва високата оценка, получена през 2023 г., когато делът на лицата с най-висока оценка „напълно удовлетворен“ е с 17 процентни пункта по-висок в сравнение с оценката през 2020 г. (Фиг.3). През 2024 г. напълно или частично удовлетворени са над 76% от анкетираните клиенти.

Фиг. 3. Оценки за времето, изразходвано за оказване на услугата

Специално внимание се обръща на действия, които могат да се изтълкуват като корупционен натиск. В най-широк контекст анкетата дава информация за всички възможни нарушения на професионалната етика от страна на държавните служители, а не само до юридическата дефиниция на термина „корупция“ като злоупотреба с цел лично облагодетелстване. Приоритетното предоставяне на услуга на приятелски начала също може да се приеме за корупция според респондентите. През последните години все по-малък е броят на очевидците на подобни практики. През 2023 г. около 15% от анкетиранияте посочват, че са били свидетели на действия, които биха определили като корупционен натиск, докато година по-късно дялът им спада до 13%.

На въпроса дали считат, че НОИ въвежда **иновативни услуги и форми за обслужване**, положителен отговор през тази година дават 73% от респондентите.

Близо 90% от клиентите на НОИ редовно използват **електронните услуги и справки**, които са достъпни чрез интернет страницата на института. Както и през предходните години, оценката на анкетиранияте за този вид услуги остава висока. Удовлетворени са 68% от потребителите. Позитивният тренд се потвърждава и от данните за потребителската активност на **интернет страницата на НОИ**. Тя е основен източник на информация за 77% от клиентите. От тях 71% са напълно удовлетворени от функционалността и съдържанието.

Телефонните консултации и справки са важен канал за комуникация с клиентите. Контактният център на НОИ има ключова роля за информиране на клиентите и повеждане на целеви кампании за разясняване на актуални промени в осигурителното законодателство. Над 47% от анкетирани лица са използвали услугите му през 2024 г. Нивото на потребителската удовлетвореност е близо 57% и е по-ниско в сравнение с останалите услуги. Основен проблем за потребителите, които са останали неудовлетворени, е продължителното изчакване за свободен оператор.

Анкетата очертава като основно предизвикателство необходимостта от актуална и достъпна информация за осигурителните права и осигурителния статус на потребителите. Популяризирането на алтернативните канали за връзка с НОИ чрез интернет, електронния обмен и активната комуникационна програма са част от общата стратегия за повишаване на клиентската удовлетвореност.

Материалът е подготвен от отдел „Връзки с обществеността“

НОИ в Европа

През 2024 г. Националният осигурителен институт (НОИ) продължи утвърждаването си като важен и надежден партньор в международната общност на социалното осигуряване. Със своето проактивно участие в ключови инициативи, конференции, форуми и двустранни срещи, институцията подчерта ангажимента си към международното сътрудничество и утвърждаването на добри практики в социалноосигурителните системи на местно и на международно ниво.

Националният осигурителен институт активно следи развитието на процесите в Европа, които имат отношение към новия политически мандат на европейските органи и активно участва в анализите на резултатите и в очертаването на приоритетите на Европейския съюз (ЕС) за следващите 5 години. Процес, който ще продължи да е сред приоритетите на НОИ, тъй като това са инициативи на европейско ниво, от които пряко зависи бъдещето на социалното осигуряване.

МАСО уважи празника на НОИ, но очерта и прагматични идеи

По случай професионалния празник на НОИ на 11 ноември в България гостуваха Марсело Аби-Рамиа Гаetano – генерален секретар на Международната асоциация по социално осигуряване (МАСО), и координаторът на асоциацията за Европа Марджори Лестиен. Част от програмата им бе работна среща с министъра на труда и социалната политика Ивайло Иванов и с подуправителя на института Весела Караиванова.

Пред гостите бе представено актуалното състояние на социалноосигурителната система в България на фона на обществено-политическата обстановка в страната, както и перспективите в работата на НОИ, базирани на приетата наскоро Стратегия за развитие на института за периода 2025-2029 г., която очертава визията за бъдещето на институцията. Изтъкнато бе, че тази визия и всички идеи за модернизация на процесите се обмислят и реализират в синхрон между НОИ и Министерството на труда и социалната политика в името на по-доброто управление на ресурсите на държавното обществено осигуряване в интерес на обществото.

Марсело Гаetano постави НОИ сред най-активните членове на МАСО и сподели готовността ръководената от него асоциация да предложи своя експертен капацитет и базата данни за социалноосигурителните системи в Европа и в света, за да може въз основа на сравнителни анализи НОИ да предлага адекватни решения на проблемите, пред които се изправя държавното обществено осигуряване в България. Към НОИ бе отправено и предложение неговите експерти да бъдат включени в различните технически комисии на МАСО. Тази визита и проведената работна среща са пореден пример за утвърждаването на института като значим партньор на международно ниво.

НОИ продължи утвърдената традиция на активна комуникация със социалноосигурителни институции от държави като Азербайджан, Сърбия, Германия, Испания, Молдова, Гърция, Португалия, Кипър и др. В рамките на годината институтът успя да разшири и развие междуинституционалните си взаимоотношения както с традиционните досега партньори, така и нови такива под формата на консултационни дни по въпросите на социалното осигуряване и подписани документи за двустранно сътрудничество.

Меморандум за разбирателство с Държавния фонд за социална закрила на Република Азербайджан.

В средата на май 2024 г. делегация на Националния институт посети азербайджанската столица Баку. Основният повод за посещението на представителите на НОИ беше подписването на меморандум за разбирателство между българската осигурителна институция и Държавния фонд за социална закрила към Министерството на труда и социално осигуряване на населението на Република Азербайджан. От българска страна документът беше подписан от подуправителя на НОИ Весела Караиванова-Начева, а от страна на домакините подписа си под него сложи Хималай Мамишов, председател на фонда.

Меморандумът ще спомогне НОИ и фондът за социална закрила да си сътрудничат ефективно при усъвършенстването на осигурителното законодателство в двете държави и прилагането

на нужните реформи и нови подходи в областта на пенсиите и обезщетенията. В него е предвидено още активно взаимодействие по отношение на разработването и внедряването на електронни услуги и на оперативната съвместимост на базите данни. Планирано е това да става чрез активен обмен на нормативни документи, аналитични материали и резултати от изследвания, отнасящи се до сферата на дейност на двете организации, и чрез организирането на двустранни посещения на управленско и експертно ниво

Българо-германските консултационни дни по пенсионни въпроси

Българо-германските консултационни дни по пенсионни въпроси се организират от НОИ, Федерацията на Германското пенсионно осигуряване и Германското пенсионно осигуряване Средна Германия вече повече от 16 години. Провеждат се в различни градове у нас и в федералната република при сериозен интерес от страна на осигурените лица със стаж и в двете държави. Те бяха във фокуса на международната дейност на НОИ и през настоящата година. През юни консултациите се проведоха в германския град Щутгарт, а през септември домакини бяха Стара Загора и Хасково.

В рамките на станалите традиционни срещи с експерти по социално осигуряване бяха извършени индивидуални консултации по казуси, свързани с преценка на права в областта на пенсиите, и беше предоставена повече информация за реда за подаване на заявления за пенсиониране и процедурата за отпускане на пенсиите. Бъдещите пенсионери се запознаха и с необходимите документи за удостоверяване на осигурителни периоди в ЕС. Консултационни дни в други европейски държави

Експерти на НОИ продължиха дейното си участие и в консултационни дни за български граждани, организирани в различни региони на Кипър, Гърция, Испания и Португалия. Всички тези инициативи отново подчертават ангажимента на НОИ към сънародниците ни в чужбина, като целта е да се улесни достъпът им до услуги и да се гарантират техните права, независимо от местоположението им. Консултационните дни не само укрепват връзката с българските граждани зад граница, но и служат като пример за добро партньорство между институциите в рамките на Европейския съюз и извън него.

Споразумение за електронен обмен на данни с Републиканския фонд за пенсионно и инвалидно осигуряване на Република Сърбия

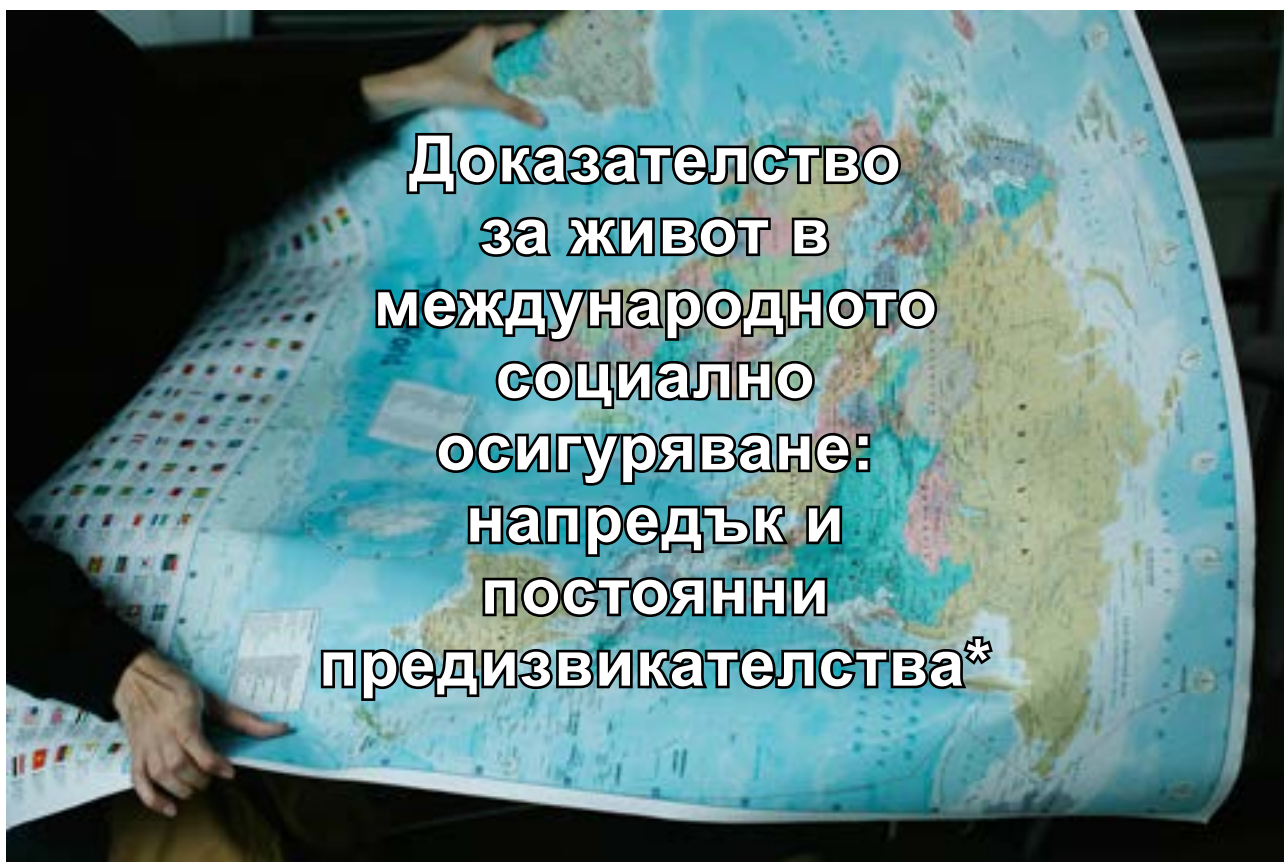
През октомври Националният осигурителен институт и Републиканският фонд за пенсионно и инвалидно осигуряване (РФПИО) на Република Сърбия подписаха Споразумение за електронен обмен на данни в областта на пенсионното и инвалидното осигуряване и Техническо споразумение към него. На официална среща в сръбската столица Белград от българска страна документите бяха подписани от изпълняващия функциите на управител на НОИ Весела Караиванова-Начева, а от страна на домакините подписа си под тях сложи Реля Огненович, директор

Подписаното споразумение урежда електронния обмен на данни в областта на социалните плащания, което е от съществено значение за прилагането на Спогодбата между Република България и Република Сърбия за социална сигурност и Административното споразумение към нея. Фокусът в него е поставен върху целта и начина на обмен, вида и обхвата на обменяните данни, ефективното управление на информацията и начина на нейната защита, както и върху отговорността при нарушаване на действащите разпоредби.

Материалът е подготвен от Йолита Влаевска-Кирова, директор на дирекция „Международно сътрудничество и проекти“

Световна практика

Мигрантите имат право да получават пенсиите си в страната си на пребиваване, като се гарантира непрекъснатост на правото на получаване на пенсии, отпуснати на базата на годините, в които са били в осигуряване. Въпреки това, за да бъдат тези пенсии правилно изплащани, от съществено значение е социалноосигурителните институции периодично да проверяват дали бенефициентът е все още жив.

В един все по-глобализиран свят милиони работници се местят от една страна в друга, развивайки своята кариера и пренасяйки социалноосигурителните си вноски извън границите на една държава. Освен това все повече са работниците, които решават да емигрират в края на трудовата си кариера, търсейки място, където да се насладят на пенсионирането си с по-ниски разходи за живот, по-добър климат или по-високо качество на услугите. Това явление е характерно не само за страни със силна икономика, където пенсионерите се стремят да увеличат покупателната си способност, но може да бъде наблюдавано и когато пенсионерите се стремят да се присъединят към членовете на своето семейство, които живеят в чужбина. Възможността за получаване на пенсия в чужбина е от решаващо значение за тези, които решават да емигрират.

Международните споразумения за социална сигурност играят решаваща роля при миграцията на пенсионерите, тъй като създават основата за защита на техните придобити права и гарантират непрекъснатост на техните пенсии при миграция от една страна в друга. Освен това те могат да включват в себе си разпоредби за избягване на двойното данъчно облагане на пенсиите, което е от решаващо значение за пенсионерите, за които може да се окаже, че са обект на данъчно облагане както от държавата, изплащаща пенсията, и от държавата на пребиваване.

Ето някои примери, показващи сериозния размер на средствата, за които става въпрос:

- През 2022 г. Франция е изплатила 8,88 млрд. евро на свои граждани в чужбина, което е 724 млн. евро повече, отколкото през 2021 г. Тъй като страната им на пребиваване може да е различна от Франция, получателите на пенсия могат да поискат тя да бъде изплатена по банкова сметка във Франция или в чужбина;

- Според данни от 2022 г., Администрацията за социално осигуряване на САЩ е изплатила пенсии за около 6,1 млрд. щатски долара на 760 000 бенефициенти извън страната;

- В края на 2023 г. Националният институт за социална сигурност (INSS) в Испания е обслужвал 117 285 пенсионери, пребиваващи в чужбина, и е извършил годишни плащания в размер на 648 млн. евро;
- В Канада до края на същата година са платени пенсии на обща стойност от 1,4 млрд. канадски долара на лица, живеещи зад граница, като обезщетения, получени на базата на прилагани международни споразумения, както и на канадци, които са решили да живеят в чужбина;
- В Холандия 350 000 получатели на обезщетения живеят в чужбина и получават 49 млрд. евро годишно;
- Германското федерално пенсионно осигуряване (DRV) има 1 773 625 бенефициенти, живеещи в 200 страни извън Германия, като само през 2021 г. е извършило плащания в размер на 6,7 млрд. евро.

В този контекст институциите, отговорни за администрирането и изплащането на пенсиите, трябва да разполагат с механизми, чрез които да удостоверяват, че бенефициентите, получаващи плащанията, продължават да отговарят на условията да ги получават и най-вече, че не са починали. Тези механизми зависят на първо място от мястото им на пребиваване.

Ако бенефициентът пребивава в същата държава, в която се намира и институцията, изплащаща обезщетението, тогава институцията може да получи данните за състоянието живот от органите, които управляват тази информация, като използват механизми за споделяне на данни или обмен на информация в същата държава. В случай че лицето пребивава в държава, различна от тази на институцията, искането за тази информация до държавата на пребиваване изисква споразумение между страните, за да бъде формализиран обмена й.

При липса на информация, предоставена от местни или чуждестранни институции, системите за социална сигурност са установили процедури, за да гарантират, че плащанията достигат до законните бенефициенти. Пример за това е личното доказателство за живот. Доказателството за живот предотвратява грешки или измами при плащания на обезщетения, направени с международни преводи, като избягва продължителни, сложни и скъпи процеси за възстановяване на неправомерно получени суми.

Доказателството за живот се състои от индивидуално удостоверяване, което изисква действие от страна на пенсионера (на хартия или по интернет), като през годините тази процедура се разви значително, особено с включването на дигиталните технологии. Внедряването на тези иновации обаче е неравномерно, като някои институции преминават към по-модерни решения, а други продължават да ползват традиционните модели.

Доказателство за живот и неправомерни плащания

Доказателството за живот на бенефициенти, живеещи извън страната, изплащаща техните пенсии (износ на социалноосигурителни плащания), е ключов механизъм за такъв контрол. Всъщност във всички страни, в които се прилага доказателство за живот, незавършването на процедурата води до спиране на плащането на обезщетения.

Използват се няколко вида форми за проверка на състоянието, като всеки тип има свои собствени методи и изисквания, които могат да варират в зависимост от страната и наличната технология.

1. Присъствено: Този тип проверка изисква бенефициентът да се яви лично в определен орган като държавна служба, консулска служба, банков клон или разплащателна институция. При това свое посещение бенефициентът трябва да представи валидна идентификация, а може да се наложи дори да подпише формуляри или да отговори на въпроси, за да удостовери самоличността си. Този метод е най-старият и традиционен, като все още е широко използван.

2. Удостоверения за живот: Може да се изисква от бенефициентите да получат удостоверение за живот, издадено от местен орган, като например служба по граждански вписвания или нотариална кантора. Този сертификат потвърждава, че лицето е живо. Той се изпраща на организацията, администрираща плащанията. Този метод е често срещан, когато срещите „лице в лице“ не са особено практични, поради голямото разстояние или липсата на подходяща инфраструктура.

3. Електронно или цифрово доказателство: С напредъка на технологиите някои държави са възприели електронни методи за потвърждаване на състоянието. То може да включва използване на цифрови платформи, достъпни през интернет страници или мобилни приложения, на които бенефициентите предоставят видеоклипове с идентифицираща информация за себе си или използват биометрични системи (като лицево разпознаване или пръстови отпечатащи), за да потвърдят съществуването си. Понякога видео разговорите се използват и за отдалечена проверка дали лицето е все още живо.

4. Доказателство чрез финансови институции: В някои случаи финансовите институции, които обработват плащанията на обезщетения, могат да изискат доказателство за живот от името на социалноосигурителни институции. Това може да включва периодично отчитане на бенефициента в банков клон или в офиса на разплащателната институция, за да потвърди самоличността си, като извърши разходи с банковата си карта или подпише декларация за живот.

Еволюцията на механизмите за доказване на живот включва подобрения като елиминиране на физическото присъствие. Това подобрение опростява процеса за бенефициентите, подобрява административната ефективност и намалява оперативните разходи, свързани с управлението на тези процедури. Автоматизирането на тези процеси минимизира случаите на човешка грешка и намалява възможностите за неправомерни плащания и измами. Освен това цифровизацията на системите дава възможност за по-ефективна проверка на самоличността на бенефициентите.

Важно е да се отбележи, че доказателството за живот съществува съвместно с други механизми, които страните използват, за да проверят на международно ниво дали бенефициентите на техните схеми не са починали. Някои институции започнаха да сключват международни споразумения за обмен на данни. За разлика от доказателството за живот, механизмите за обмен на данни между институциите не изискват действия от страна на бенефициентите. Те могат да направят възможно получаването на информация за големи групи от хора, но са ограничени до държави, които са подписали тези специфични международни споразумения.

Доказателство за живот за живеещи в чужбина лица

Проучване на МАСО за доказателство за живот

За тригодишния период 2023–2025 г. Международната асоциация за социално осигуряване (МАСО) създаде Работна група по въпросите на международните споразумения за социално осигуряване и обмена на данни. Групата се състои от представители на институции от 22 държави и провежда редовни заседания. Нейната основна задача е да подпомага институциите членки при ефективното управление на нарастващия брой международни споразумения за социална сигурност. За тази цел членовете на групата попълниха анкета за техните практики относно доказателството за живот (национални и международни). Основните заключения са изброени по-долу.

Въпреки че повечето държави, които са отговорили (с изключение на Аржентина и Канада), изискват от бенефициентите периодично да извършват действия за доказване на това, че са живи, в много случаи действията се изискват само от пребиваващите в чужбина.

В повечето случаи доказването на живот се изисква веднъж или два пъти годишно, но практиките са различни и в това отношение няма единно международно правило. Вътрешното законодателство на всяка държава или институция определя честотата.

За да продължите да получавате социалноосигурителни плащания от Антигуа и Барбуда, например, трябва да се представи удостоверение за живот. Удостоверението за живот трябва да бъде подписано от нотариус, служител на посолството, мирови съдия или старши служител на друга социалноосигурителна система на Карибската общност (CARICOM) (когато говорим за бенефициенти, живеещи в тази общност); и този сертификат трябва да се представя четири пъти в годината - през март, юни, септември и декември.

В Австралия се изисква доказателство за живот за хора над 80 години, които са живели извън страната повече от две години. Австралийските служби изпращат известие до бенефициентите веднъж на всеки две години, изисквайки от тях да попълнят и върнат декларация за живот в рамките на 13 седмици. Както в случая с Антигуа и Барбуда, и този документ трябва да бъде заверен, но за Австралия списъкът на лицата, които могат да го направят, е по-широк.

Има няколко други примера, при които доказването на състоянието се състои от проверки тип „лице в лице“ като случаите на Перуанската служба за стандартизация на пенсиите (ONP), Института за социално осигуряване (SZO) на Сърбия, Националният фонд за социална сигурност (CNSS) на Тунис и Министерството на труда и пенсиите (DWP) на Великобритания. В тези четири случая честотата, с която се изисква доказателство за живот, варира. Тунис го изисква най-често – на всеки шест месеца, а Великобритания осигурява по-дълъг период между проверките, като той може да достигне до две години.

Към цифрово доказателство за живот и онлайн платформите

Някои институции приемат електронни или дигитални доказателства за състоянието на живот за живеещите в чужбина. Такъв е случаят с Националният институт за социално осигуряване (INPS) на Кабо Верде, който в момента разработва специфично приложение, чрез което да се осигурява доказателството за живот, както и уеб услуга, която да изпълнява същата тази функция. Въпреки това, докато тези възможности станат налични, проверките продължават да се извършват в посолствата и консулските служби на годишна база.

Националният институт за социално осигуряване на Бразилия (INSS) вече е внедрил технология и предлага на бенефициентите, живеещи в чужбина, възможността проверката да се извършва по традиционния начин „лице в лице“ или чрез специално приложение, използващо разпознаването на лица. Тази проверка трябва да се прави всяка година.

В Испания доказателството за живот се изисква веднъж годишно и може да се направи както лично, така и чрез мобилно приложение, наречено VIVISS, разработено от Националния социалноосигурителен институт. То е достъпно на четири езика и извършва идентификацията на лицето чрез биометрични данни. Приложението използва лична карта и снимка. То автоматично изпраща потвърждение на състоянието на лицето към пенсионната база данни, с което избягва намесата на държавните служители при удостоверяването на статуса във всеки отделен случай.

Банката за социално осигуряване на Холандия (SVB) също разработи мобилно приложение, което позволява проверка на статуса на хора, живеещи в чужбина. За да го използвате обаче, трябва да отправите официално искане до SVB. Приложението, наречено VIVO, изисква бенефициентът да направи своя снимка (автопортрет/селфи) през месеца, в който е роден, т.е. на годишна база.

В Португалия Социалноосигурителната администрация позволява на пенсионерите да предоставят доказателство за живот чрез официалния ѝ уебсайт, като използват лична карта или цифров мобилен ключ. Този процес не само улеснява проверката, но и гарантира сигурността на данните и автентичността на предоставената информация.

Уругвай е внедрила подобна система чрез Банката за социално осигуряване (BPS), където бенефициентите могат да потвърдят съществуването си чрез прилагане на методи за лицево разпознаване през онлайн услуга, която изисква тяхната лична карта. Тази система има за цел да опрости процеса за пенсионерите, особено за тези, които живеят в чужбина. Тя им позволява да предоставят доказателство за живот бързо и безопасно, без да е необходимо да пътуват. В уругвайския случай валидността на личното доказателство за живот е 6 месеца, но след внедряването на виртуалната система срокът е съкратен на 30 дни.

Китайското министерство на човешките ресурси и социалната сигурност (MOHRSS) разработи цялостно решение, което включва мобилно приложение и уеб платформа за ежегодно предоставяне на доказателство за живота. Китайските пенсионери могат да изпълнят процедурата чрез приложението или чрез онлайн портала. За бенефициентите са достъпни множество софтуерни инструменти за валидиране чрез използването на биометричните техники. Въпреки че всички тези канали за валидиране са налични, процесът на валидиране е един и същ и данните се консолидират в системата, управлявана от министерството.

Германската DRV Bund също е разработила различни начини за доказване на живот, включително международни споразумения за електронен обмен на информация при смърт (подписани със 17 държави), традиционно подаване на декларация на хартиен носител, както и приложение, наречено „Процес на цифрово доказателство за живот“, което използва биометрични данни за удостоверяване. За тези, които използват удостоверяването „лице в лице“, доказването на живота във всички случаи трябва да се извършва всяка година.

Предимства на цифровото доказателство за живот

Опростяването на процедурите е едно от основните предимства на цифровото доказателство за живот. Дигитализацията намали сложността на процедурите, елиминира ненужните стъпки и направи процеса по-интуитивен и по-бърз. Бенефициентите вече не трябва да се борят с дълги бюрократични процедури или възможността за човешка грешка, като така се оптимизира потребителското изживяване и се постига по-ефективно управление на ресурсите.

Освен това цифровизацията на процеса позволява да се избегнат пътуванията, което е особено полезно за по-възрастните хора, хората с намалена подвижност или живеещите в отдалечени райони. Благодарение на онлайн платформите и мобилните приложения пенсионерите могат да извършват доказването на състоянието си от уюта на дома си, без да е необходимо да ходят физически до служби за социално осигуряване, консулства или посолства. Този напредък не само улеснява живота на потребителите, но също така допринася и за намаляване на разходите и съкращаване на времето.

Прилагането на механизми за видеоидентификация като алтернатива на удостоверяването „лице в лице“ представлява стъпка напред в модернизацията на тези процеси. Тези системи позволяват на бенефициентите да представят доказателство за живот чрез видео разговори в реално време, осигурявайки допълнително ниво на сигурност и ефективно потвърждаване на самоличността. Тази технология, която е все по-достъпна за мобилни телефони, таблети и компютри, е особено полезна в случаите, в които други форми на идентификация не са възможни, като предлага гъвкаво решение, адаптирано към различните особености на потребителите.

И накрая, автоматизацията на процесите значително редуцира натоварването на консулствата, посолствата и служителите на социалноосигурителните институции. Внедряването на цифрови системи не само намалява административната тежест, но и минимизира риска от измами чрез увеличаване на контрола на сигурността. Чрез използването на усъвършенствани инструменти за проверка на самоличността, доказателството за живот е гарантирано автентично и по-сигурно, защитавайки както бенефициентите, така и институциите.

Заклучителни бележки

Все по-голям брой социалноосигурителни институции по света постигнаха значителен напредък в дигитализацията на доказателството за живот, но някои служби все още поддържат традиционните методи, като удостоверяване „лице в лице“ в офиси или консулства. Тази ситуация създава неудобства на бенефициентите, живеещи в чужбина или в райони с труден достъп. Липсата на напредък в тези случаи подчертава необходимостта от по-широка и по-единна модернизация на глобално ниво, за да се гарантира, че всички пенсионери имат достъп до по-ефективни и достъпни услуги.

От друга страна някои социалноосигурителни институции са избрали да не изискват доказателство за живот като задължителна процедура, за да се продължи плащането. Тези администрации разчитат на други механизми и контроли, за да гарантират целостта на информацията за своите бенефициенти. Въпреки че тази практика елиминира нуждата от действия от страна на пенсионерите, като намалява административната тежест за институциите, тя също така предполага прилагане на алтернативни контроли за предотвратяване на измами и изисква точност при обработката на данните.

Едно от основните предизвикателства, които посочва анализът на доказателството за живот на национално и международно ниво, е липсата на точна и консолидирана информация за размера на парите, изплатени на починали пенсионери, което от своя страна предполага липса на познаване на измерението на потенциалния проблем.

Прилагането от страна на социалноосигурителните институции на международно доказване на състояние чрез цифрови платформи, достъпни през мобилни приложения и уебсайтове, представлява забележителен подход на администрацията към гражданите. Този цифровизиран процес дава възможност на пенсионерите и бенефициентите по целия свят да изпълняват задълженията си по по-пряк и достъпен начин, прескачайки географските бариери и предоставяйки по-приобщаваща услуга, съобразена с нуждите на всеки участник в системата. Този подход укрепва връзката между институциите и гражданите, насърчавайки по-голямо доверие в системите за социална сигурност.

Важно е да се подчертае ключовата роля на международните споразумения за обмен на информация за починали лица за модернизирването на наблюдението на живота, което е различно от доказването на живот. Тези споразумения между държавите позволяват на социалноосигурителните институции да обменят данни ефективно и сигурно. Чрез обмен на информация за смъртта на големи групи бенефициенти институциите могат да актуализират своите бази данни и да гарантират, че пенсиите се изплащат само на онези, които имат право. Този подход не само намалява риска от измами, но и облекчава административната тежест за пенсионерите, като насърчава по-координирано и прозрачно управление на международно ниво.

Липсата на съизмеримост във възприемането на дигиталните решения и съществуването на институции, които не изискват доказателство за живот, отразяват разнородния пейзаж в социалното осигуряване по света. Тази ситуация създава предизвикателства пред последователността и справедливостта при третирането на пенсионерите в световен мащаб. Институциите, които все още не са напреднали в дигитализацията или не изискват доказателство за живот, биха могли да се възползват от опита на тези, които вече са внедрили технологични решения, възприемайки добрите практики, които укрепват прозрачността, сигурността и ефективността на техните процеси.

****Материалът е публикуван със значителни съкращения и редакции и със заглавие от редакционния екип на бюлетина.***

Оригиналният източник:

<https://www.issa.int/analysis/proof-life-international-social-security-progress-and-persistent-challenges>